

ТИПОВІ СИТУАЦІЇ ПОЧАТКОВОГО ЕТАПУ РОЗСЛІДУВАННЯ УМИСНИХ ТЯЖКИХ ТІЛЕСНИХ УШКОДЖЕНЬ, ЩО СПРИЧИНИЛИ СМЕРТЬ ПОТЕРПІЛОГО

Лускатова Т.О.,
ад'юнкт кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

У статті проаналізовано позиції науковців щодо різновидів типових ситуацій, що складаються на початковому етапі розслідування умисних тілесних ушкоджень. За результатами дослідження запропоновано систему типових ситуацій початкового етапу розслідування умисних тяжких тілесних ушкоджень, що спричинили смерть потерпілого.

Ключові слова: типова ситуація, початковий етап, особа злочинця, джерела інформації про злочин, особа жертви.

Luskatova T.A. / ТИПИЧНЫЕ СИТУАЦИИ НАЧАЛЬНОГО ЭТАПА РАССЛЕДОВАНИЯ УМЫШЛЕННЫХ ТЯЖКИХ ТЕЛЕСНЫХ ПОВРЕЖДЕНИЙ, ПРИЧИНИВШИХ СМЕРТЬ ПОТЕРПЕВШЕГО / Днепропетровский государственный университет внутренних дел, Украина

В статье проанализированы позиции ученых относительно разновидностей типичных ситуаций, которые формируются на начальном этапе расследования умышленных телесных повреждений. В результате исследования предложена система типичных ситуаций начального этапа расследования умышленных тяжких телесных повреждений, причинивших смерть потерпевшему.

Ключевые слова: типичная ситуация, начальный этап, личность преступника, источники информации о преступлении, личность жертвы.

Luskatova T.A. / THE TYPICAL SITUATIONS OF THE INTENDED GRIEVOUS BODILY HARM CAUSING THE PERSON'S AFFECTED DEATH INVESTIGATION INITIAL STAGE / Dnepropetrovsk National University of the Internal Affairs, Ukraine

The article is dedicated to the research and eliminating the kinds of the typical cases under investigation, which are formed at different stages of intended grievous bodily harm causing the person's affected death investigation.

The timeliness of the topic is conditioned by the research needs and is eliminating the kinds of the typical cases under investigation, which are formed at different stages of intended grievous bodily harm causing the person's affected death investigation. They might be formed at the moment of receipt the statement about the crime as well as be changed while the following investigation. Taking such changes into account is a necessary condition for the investigator to choose the most rational and considerate correct actions.

The author of the paper is doing research on the scientists' positions as for the typical situations that are formed while investigating intended grievous bodily harm causing the person's affected death and might be formed at the initial stage of the investigation.

As a result of the research the author suggests a system of typical cases under investigation that are formed while investigating intended grievous bodily harm causing the person's affected death and might be formed at the initial stage of the investigation: according to the awareness level as for the criminal personality: the criminal personality is identified and they are apprehended while or right after committing a crime; the criminal personality is not identified, but there is anecdotal evidence that allows to make a search for them; the information as for the criminal personality wasn't detected; according to the possibility to get the information about the situation from the victim: the dead body was found at some place or a person is dying without regaining senses; the victim gives some information to some person and ante mortem; the person affected gives evidence to the investigator ante mortem; according to the awareness level as for the victim personality: there is no information as for the victim; there is some information as for the victim personality received from some person; the person affected gives the information about themselves ante mortem.

The author suggests continuing the following research in the direction of forming the algorithms of the investigating (searching) and other actions aiming to solve each of the mentioned in the system typical situations.

Key words: typical situation, initial stage, identity of the offender, sources of information about the crime, victim's identity.

Актуальність теми обумовлена необхідністю дослідження та виділення різновидів типових слідчих ситуацій, які складаються на різних етапах розслідування умисних тяжких тілесних ушкоджень, що спричинили смерть потерпілого. Вони здатні як формуватись на момент надходження заяви чи повідомлення про злочин, так і змінюватись у процесі його подальшого розслідування. Урахування таких змін є необхідною умовою для обрання слідчим комплексу найбільш раціональних і тактично правильних дій.

Проблемам визначення, класифікації та застосування типових слідчих ситуацій приділялась увага багатьма вченими, значний внесок у їх розробку здійснили В.П. Бахін, Р.С. Белкін, С.В. Великанов, А.Ф. Волобуєв, Т.С. Волчецька, В.О. Коновалова, М.В. Салтевський, В.В. Тищенко, В.Ю. Шепітько та інші. У числі науковців, котрі досліджували типові ситуації, що складаються в ході розслідування спричинення умисних тілесних ушкоджень, зокрема й тяжких, слід назвати О.В. Беспечного, В.Г. Дрозд, В.В. Логінову, Е.Г. Сахарову, С.О. Сафронова, О.В. Юровських та інших.

Типові слідчі ситуації початкового, а за потреби й інших етапів розслідування визначають при створенні майже кожної окремої криміналістичної методики. Їх виділення стосовно процесу розслідування досліджуваного різновиду діянь, та ще й на відповідному етапі, дозволить

пропонувати рекомендації у вигляді алгоритмів певних дій для їх вирішення.

Метою статті є виконання таких завдань: 1) дослідити позиції науковців щодо типових ситуацій, котрі формуються під час розслідування умисних тілесних ушкоджень; 2) визначити типові ситуації, що складаються на початковому етапі розслідування умисних тяжких тілесних ушкоджень, що призвели до смерті потерпілого.

Щодо вагомості типових слідчих ситуацій висловлювалось багато науковців. Загально визнано їх значення для планомірної та ефективної організації розслідування й розробки його методики стосовно окремих видів діянь [1, с. 189]. Відомості, необхідні для визначення слідчої ситуації, можуть бути отримані з різних джерел. На початковому етапі розслідування злочину правоохоронці переважно працюють в умовах інформаційної недостатності, що обумовлено як об'єктивними, так і суб'єктивними причинами. Брак даних щодо злочину потенційно сприяє формуванню максимальної кількості ситуацій різних типів залежно від вже наявних результатів його розслідування та джерел надходження криміналістично вагомої інформації.

Проаналізуємо точки зору, пропоновані науковцями стосовно видів типових слідчих ситуацій, що складаються під час розслідування умисних тілесних ушкоджень, зокрема й тяжких та таких, що призвели до смерті потерпілого. Виконуючи окреслене завдання, розпочнемо розгляд

думок учених щодо ситуацій від найбільш широких категорій діянь, поступово звужуючи аналіз до злочину досліджуваного нами різновиду.

О.Ю. Булулуков називає такі типові слідчі ситуації, що складаються на початковому етапі розслідування спричинення тілесних ушкоджень, виходячи з умов надходження інформації щодо зазначених діянь: 1) надходження інформації про заподіяння тілесних ушкоджень потерпілому, доставленому у лікувальний заклад; 2) відомий факт заподіяння тілесних ушкоджень, є інформація про характер події і передбачуваного злочинця [6, с. 72–73]. Здається, що вказані науковцем ситуації за різними ознаками окреслюють обсяг наявної інформації стосовно злочину й відрізняються станом діяльності, вже проведеної в ході розслідування на момент їх формування. Зокрема, якщо з першої ситуації впливає лише місце перебування потерпілої особи й джерело надходження повідомлення про подію, а правоохоронців ще чекає попереду з'ясування її обставин у лікарів, можливо, інших свідків та жертви, то відповідно до другої ситуації певна діяльність ними вже проводилась, оскільки отримано інформацію про характер діяння та вірогідного злочинця.

На думку Е.Г. Сахарової, типові ситуації на початковому етапі розслідування спричинення шкоди здоров'ю бувають такі: 1) винного затримано на місці події, відомий потерпілий, встановлено очевидців та інших свідків, виявлено матеріальні сліди дій винного; 2) винний зник з місця події, відомі дані щодо його особистості; 3) винний зник з місця події, інформація про нього майже відсутня; 4) шкоду здоров'ю було спричинено заздалегідь до того, як про злочин довідалися правоохоронці, винний не відомий [12, с. 90–92]. Пропонуючи типові слідчі ситуації початкового етапу, науковець також формує їх за різними критеріями, зокрема лише в першій із них за низкою ознак надає характеристику інформації, наявної у слідства (стосовно потерпілого, свідків та матеріальних слідів), а у трьох наступних обмежується лише колом даних щодо особи злочинця.

О.М. Дуфенюк вказує типові слідчі ситуації, що виникають при повідомленні про заподіяння тілесних ушкоджень. Він називає низку варіантів типової сприятливої слідчої ситуації: 1) особа зізналась у вчиненні злочину, продемонструвала місце та механізм його скоєння, знаряддя, засоби; зібрані докази підтверджують її вину; 2) особа звернулася до медичного закладу за допомогою, звідки про подію було поінформовано до міліції; потерпілий вказує на особу, яка завдала ушкодження; зібрані докази підтверджують її вину; 3) потерпіла особа звернулася із заявою про заподіяння їй ушкоджень в умовах сімейно-побутового конфлікту; зібрані докази підтверджують вину родича потерпілого. Серед варіантів несприятливої ситуації науковець зазначає наступні: 1) виявлено неприйнятну особу із тяжкими тілесними ушкодженнями; немає очевидців, свідків, не встановлено осіб злочинця та потерпілого; 2) від громадян надходить заява про нанесення невідомими тілесних ушкоджень особі, однак вказати зовнішні ознаки винних вони не можуть; речові докази з місця злочину не дають можливості встановити винних; 3) від потерпілого надходить заява про нанесення йому тілесних ушкоджень відомими особами, які цього факту не визнають; очевидців немає, а речові докази з місця злочину не дозволяють встановити винних; 4) затримано співучасника заподіяння тілесних ушкоджень, який бере на себе всю вину; зібрані докази не дозволяють притягнути до відповідальності інших злочинців [8, с. 284–285]. На нашу думку, автор, по-перше, надто вузько в цілому визначає ситуації щодо періоду їх виникнення, оскільки, судячи зі змісту, вони характеризують не лише дані на момент надходження повідомлення про злочин, а вже результати тривалого розслідування; по-друге, пропонувані варіанти не відображають усього можливого їх розмаїття,

бо характеризують досить конкретні випадки. У цілому ж науковець вказує лише два різновиди ситуацій – сприятливу та несприятливу. Перша характеризується тим, що встановлено особу підозрюваного та наявні докази його вини; несприятлива ж ситуація має два рівня складності, у найгіршому з яких не виявлено особи злочинця та джерел інформації про неї, а в іншому є певні дані про особу злочинця, та їх замало для доведення вини.

Досить розгорнуту класифікацію слідчих ситуацій, що виникають під час розслідування заподіяння тілесних ушкоджень, пропонує В.В. Логінова. Науковець зазначає, що більш складні ситуації формуються на початковому етапі розслідування, і виділяє три їх групи. До першої групи ситуацій, що характеризують обстановку вчинення злочину, вона включає такі: 1) потерпілому заподіяно тілесні ушкодження за місцем проживання його друзів, знайомих; 2) заподіяння ушкоджень відбулось у громадському місці або на відкритій місцевості. Другу групу ситуацій В.В. Логінова виділяє на підставі отриманої від потерпілого інформації щодо заподіяння йому тілесних ушкоджень, а саме: 1) потерпілий знає винного та може надати інформацію для його розшуку; 2) потерпілий не знає, хто заподіяв йому тілесні ушкодження, але може повідомити його прикмети; 3) потерпілий не знає нападника та не може повідомити ніякої інформації; 4) потерпілий знає винного, але приховує інформацію від слідчого; 5) потерпілий перебуває в тяжкому стані чи непритомний і не може повідомити, хто заподіяв йому тілесні ушкодження. Ситуації третьої групи науковець визначає залежно від позиції підозрюваного: 1) затримана особа повністю визнає свою провину; 2) підозрюваний визнає факт застосування незначного насильства, але заперечує свою причетність до наслідків, що настали; 3) підозрюваний, визнаючи факт насильства, вказує, що діяв у стані самозахисту або у стані афекту; 4) підозрюваний не визнає насильства над потерпілим, а тілесні ушкодження пояснює необережністю останнього; 5) особа повністю заперечує причетність до злочину [9, с. 175–177]. Спірним, на нашу думку, є виділення ситуацій першої групи, що характеризують місце вчинення злочину, оскільки вони містять надто односторонню інформацію, а не відомості про стан чи обстановку його розслідування.

А.О. Карева за результатами проведеного дослідження констатує, що початковому етапу розслідування умисного спричинення шкоди здоров'ю притаманні такі типи слідчих ситуацій: 1) наявність даних про характер спричиненої шкоди, особистості потерпілого та підозрюваного; бажання цих осіб чи однієї з них давати свідчення; 2) наявність даних про особистість потерпілого й характер спричиненої шкоди; його бажання давати свідчення; відсутність інформації щодо підозрюваного; 3) наявність даних про особистість потерпілого й характер спричиненої шкоди; його небажання чи неспроможність давати свідчення; відсутність інформації щодо підозрюваного; 4) наявність даних щодо умисного спричинення шкоди здоров'ю за відсутності інформації про особистості потерпілого та підозрюваного [5, с. 11]. Науковець у межах однієї типової ситуації надає характеристику ступеню інформованості суб'єкта розслідування за низкою ознак, зокрема щодо шкоди від злочину, відомостей про потерпілого й підозрюваного та їх бажання свідчити. Ми більше схильні погодитися з позицією В.В. Логінової, яка дані стосовно можливості потерпілого та бажання підозрюваного свідчити виділяє в окремі групи, що надає більшої конкретики цим ситуаціям та дозволяє краще варіювати різними їх видами.

С.О. Сафронов пропонує типові слідчі ситуації, що виникають при розслідуванні умисних тяжких та середньої тяжкості тілесних ушкоджень. Зокрема, щодо етапу збору основних відомостей про подію злочину після порушення кримінальної справи він називає ситуації інформаційної

недостатності (злочинець невідомий і інформація про нього відсутня; не встановлено особистість потерпілого; невідомі наслідки злочину; немає матеріальних слідів злочину як доказів його вчинення) та інформаційної достатності про подію (злочинець відомий або про нього є інформація; відома особистість потерпілого; відомі свідки злочину; є матеріальні наслідки злочину як докази його вчинення) [11, с. 8]. Вчений вказує типові ситуації, що виникають на початковому етапі залежно від інформованості слідства, але, незважаючи на те, що вони стосуються даних про різні обставини події, не намагається їх класифікувати чи згрупувати, як це, наприклад, зроблено В.В. Логіноювою. В.Г. Дрозд також пропонує ситуації інформаційної недостатності, характерні для початкового етапу розслідування: 1) відомості про заподіяння умисних тяжких тілесних ушкоджень наявні, але невідома особа, що їх вчинила, інформацією про неї слідчий не володіє; 2) відомості про подію наявні, але не встановлено особистість потерпілого; 3) є відомості про заподіяння тілесних ушкоджень, але не встановлені очевидці злочину; 4) матеріальних слідів злочину в якості джерел інформації на місці події не виявлено [4, с. 4, 9].

На думку Л.А. Лях, на початковому етапі розслідування умисного спричинення тяжкої шкоди здоров'ю, небезпечної для життя, складаються такі слідчі ситуації: 1) особистості потерпілого та злочинця, подія злочину відомі, злочинця затримано на місці події; 2) особистості потерпілого та злочинця, подія злочину відомі, злочинець зник з місця події; 3) особистість потерпілого відома, подія злочину очевидна, але невідома особа злочинця; 4) інформація про особистості потерпілого та злочинця відсутня [10, с. 70–78]. Науковець в межах однієї типової ситуації надає характеристику ступеню інформованості слідчого за окремими даними, зокрема, щодо події злочину, відомостей про потерпілого й підозрюваного. Подібний підхід нагадує позицію, висловлену А.О. Каревною, але остання, крім інформованості щодо жертви та винного ще й зазначала про їх бажання свідчити та шкоду від злочину. На нашу думку, виділення ситуацій за окремою підставою та їх класифікація в межах певного виду діяння дозволяє краще оперувати ними шляхом зіставлення з конкретною ситуацією при розслідуванні окремого злочину.

Широке коло типових ситуацій, що формуються на початковому етапі розслідування злочинів, пов'язаних зі спричиненням тяжкої шкоди здоров'ю, пропонує О.В. Беспечний. На його думку, перша з них наявна у випадку виявлення трупу чи потерпілого з ознаками спричинення тяжкої шкоди здоров'ю, наслідками чого є його смерть чи важкий стан, що виключає можливість отримання від нього даних про подію; друга ж складається за фактом встановлення спричинення тяжкої шкоди здоров'ю, коли потерпілий здатен надати інформацію про подію. Науковець також виділяє ситуації залежно від наявності відомостей про особистість злочинця: 1) в розпорядженні слідства є дані, що прямо чи побічно вказують на винну особу; 2) в розпорядженні слідства відсутні будь-які дані щодо винного. Найбільш вагомими він вважає ситуації, що складаються залежно від позиції підозрюваного: 1) повністю визнає вину у скоєнні злочину; 2) визнає факт насильницьких дій стосовно потерпілого, але заперечує їх зв'язок з наслідками у вигляді тяжкої шкоди здоров'ю; 3) заперечує наявність зі свого боку дій, спрямованих на спричинення шкоди здоров'ю, виникнення котрої пояснює випадковістю чи неумисними діями; 4) визнає факт спричинення тяжкої шкоди здоров'ю, але наголошує на стані самозахисту від нападу потерпілого чи стані афекту; 5) повністю заперечує свою причетність до злочинної події й відмовляється надавати показання [2, с. 103–118].

На думку О.В. Юровських, у загальному вигляді слідчі ситуації, котрі виникають при умисному спричиненні тяжкої шкоди здоров'ю, що з необережності призвело до

смерті потерпілого, можна розподілити на дві групи наступним чином: 1) ситуації, що характеризуються наявністю чи відсутністю відомостей про особистість злочинця: а) у слідства є дані, що прямо або непрямо вказують на винну особу; б) у слідства відсутні будь-які дані стосовно винного; 2) ситуації, що характеризують обстановку вчинення злочину (котрі розрізняються залежно від того, де було вчинено злочин та в який час). Науковець окремо пропонує слідчі ситуації, що виникають у випадку виявлення трупа чи його частин, а саме: 1) наявне повідомлення свідка щодо виявлення трупу та відомого йому факту умисного спричинення тяжкої шкоди здоров'ю зі смертю потерпілого, учиненого конкретною особою; підозрюваного не затримано; інформація про жертву відома; 2) виявлено труп зі слідами насильницької смерті, поза місцем проживання; інформація щодо жертви встановлена частково; відомості про злочинця відсутні; 3) виявлено труп зі слідами насильницької смерті за місцем проживання, інформація щодо нього встановлена, але не з'ясовано саму подію (можливо інсценування іншого злочину), відомостей щодо злочинця немає; 4) виявлено труп зі слідами насильницької смерті, а інформація щодо нього та особистості злочинця відсутня [13, с. 122–124, 190]. Слід зазначити, що не завжди жертву злочину виявляють вже у вигляді трупу, оскільки потерпілий певний час може перебувати вдома, у лікарні чи в іншому місці й навіть спілкуватися з оточуючими, але потім його стан погіршується, і він помирає внаслідок отриманих раніше тілесних ушкоджень.

Аналіз вказаних вище думок науковців показує, що їх позиції стосовно типових слідчих ситуацій переважає не співпадають за формулюванням та за змістом. Окремі з них пропонують ситуації, в яких надається характеристика не ступеня інформованості щодо якоїсь окремої ознаки, а цілого комплексу даних. Останнє вважаємо недоцільним, оскільки такий підхід не сприяє формуванню належної кількості ситуацій різних типів, виділених на підставі певних критеріїв (наприклад, за результатом розслідування чи наявністю джерела надходження інформації, його позиції в ході розслідування), що, у свою чергу, позбавляє можливості варіювати різні види типових ситуацій для створення з них моделі, що співпадає з конкретною ситуацією, наявною під час розслідування окремого злочину.

Вчені зазначають, що домінуючою рисою початкового етапу є проблемно-ситуаційний характер розслідування з хронічною недостатністю вихідних даних, що обумовлює вирішальну роль версій; а його основним завданням є виявлення доказової й тактичної інформації та її носіїв [7, с. 351–352]. Тож для вирішення завдань початкового етапу типові слідчі ситуації мають характеризувати як наявність інформації про найбільш вагомні обставини події, так і можливість її отримання з певних джерел. Окремі науковці в якості таких джерел вказують медичний заклад, до якого доставляють потерпілого [6, с. 72–73; 8, с. 284–285]. Зокрема, й на думку Л.Д. Гаухмана, 71,4% випадків спричинення тяжких та менш тяжких тілесних ушкоджень виявляється завдяки надходженню повідомлень з медичних установ [3, с. 33]. Але ж працівники лікарняних закладів опосередковано отримують інформацію щодо злочинної події, а об'єктивно вони можуть висловити лише попередній діагноз, поставлений потерпілому, і тому саме ця особа є найбільш вагомим джерелом інформації щодо обставин спричинення їй самій тілесних ушкоджень, але лише в разі, коли існує можливість його опитати.

Зрозуміло, що суттєве значення для розслідування будь-якого діяння мають відомості стосовно особи злочинця. Беручи до уваги специфіку вчинення умисних тяжких тілесних ушкоджень, котрі призвели до смерті потерпілого, слід констатувати, що саме останній наслідок у вигляді трупа досить часто характеризує інформацію щодо обставин події. Разом із тим мають місце випадки (18,4% з усіх вивчених нами кримінальних справ), коли жертва нападу якийсь

час залишається живою та навіть слугує джерелом певних відомостей про злочин. Тому, на нашу думку, вагоме значення для розслідування вказаного різновиду діяння мають дані щодо особи потерпілого та можливості отримання від нього інформації про подію, на базі яких, поряд з відомостями стосовно особи злочинця, повинні формуватись типові слідчі ситуації початкового етапу.

Враховуючи зазначене вище, пропонуємо систему типових слідчих ситуацій, які формуються при розслідуванні умисних тяжких тілесних ушкоджень, що спричинили смерть потерпілого, та можуть складатись на початковому етапі розслідування: відповідно до ступеня інформованості щодо особи злочинця: 1) особу злочинця встановлено та його затримано під час або безпосередньо після вчинення злочину; 2) особу злочинця не встановлено, але є окремі дані, що дозволяють його розшукувати; 3) не виявлено інформації про особу злочинця; за можливістю отримання від жертви інформації про подію: 1) у певному місці виявлено труп або особа помирає, не приходячи до свідомості; 2) жертва надає окремі відомості певній особі, після чого

помирає; 3) потерпілий до настання смерті надає показання слідчому; відповідно до ступеня інформованості щодо особи жертви: 1) відсутня інформація щодо особи загиблого; 2) наявна інформація щодо особи загиблого, отримана від певної особи; 3) потерпілий надає інформацію щодо себе до настання смерті.

За результатами вивчення матеріалів кримінальних справ та анкетування правоохоронців можна констатувати, що досить часто на початковому етапі розслідування умисних тяжких тілесних ушкоджень, що спричинили смерть потерпілого, складається така сукупність (модель) типових слідчих ситуацій: особу злочинця встановлено та його затримано під час або безпосередньо після вчинення злочину; у певному місці виявлено труп або особа помирає, не приходячи до свідомості; наявна інформація щодо особи загиблого, отримана від певної особи.

Подальше дослідження розглянутої проблеми можна рекомендувати в напрямі формування алгоритмів зі слідчих (розшукових) та інших дій з метою вирішення кожної із зазначених у системі типових ситуацій.

ЛІТЕРАТУРА

- Бахин В.П. Криминалистика. Проблемы и мнения (1962–2002) / В.П. Бахин – Киев, 2002. – 268 с.
- Беспечный О.В. Теоретические и практические проблемы расследования преступлений, связанных с причинением тяжкого вреда здоровью: диссертация на соискание учен. степени канд. юр. наук.: спец. 12.00.09 «Уголовный процесс, криминалистика и судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность» / О.В. Беспечный – Барнаул, 2003. – 241 с.
- Гаухман Л.Д. Расследование дел о телесных повреждениях и хулиганстве. / Д.Л. Гаухман – М: ВНИИ МВД СССР, 1975. – 80 с.
- Дрозд В.Г. Організаційні і тактичні аспекти розслідування умисних тяжких тілесних ушкоджень: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / Дрозд Валентина Георгіївна; Київський національний університет внутрішніх справ. – Київ, 2009. – 17 с.
- Карева А.А. Расследование преступлений по уголовным делам об умышленном причинении вреда здоровью: автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. юр. наук.: спец. 12.00.09 «Уголовный процесс, криминалистика и судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность» / Карева Анастасия Александровна; Московский педагогический государственный университет – Москва, 2006. – 26 с.
- Керівництво з розслідування злочинів: науково-практичний посібник / [В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова, В.А. Журавель та ін.]; за ред. В.Ю. Шепітька. – Х.: «Одіссей», 2010. – 960 с.
- Криминалистика: учеб. для вузов / [И.Ф. Герасимов, Л.Я. Драпкин, Е.П. Ищенко и др.]; под ред. И.Ф. Герасимова, Л.Я. Драпкина. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Высш. шк., 2000. – 672 с.: ил.
- Криміналістика: навчальний посібник / за заг. ред. Є.В. Пряхіна. – Львів: ЛьвДУВС, 2010. – 540 с.
- Логінова В.В. Класифікація слідчих ситуацій при розслідуванні тілесних ушкоджень / В.В. Логінова // Право і безпека. – Харків, 2010. – № 3 (35). – С. 172–177.
- Лях Л.А. Первоначальный этап расследования умышленного причинения тяжкого вреда здоровью, опасного для жизни: диссертация на соискание учен. степени канд. юр. наук.: спец. 12.00.09 «Уголовный процесс, криминалистика и судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность» / Лях Лариса Анатольевна; Кубанский государственный университет – Краснодар, 2005. – 191 с.
- Сафронов С.О. Методика розслідування умисного заподіяння тяжкого і середньої тяжкості тілесних ушкоджень: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / Сафронов Сергій Олегович; Національна академія внутрішніх справ України. – Київ, 1999. – 20 с.
- Сахарова Е.Г. Расследование причинения вреда здоровью: диссертация на соискание учен. степени канд. юр. наук.: спец. 12.00.09 «Уголовный процесс, криминалистика и судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность» / Сахарова Е.Г. – Тюмень, 2005. – 256 с.,
- Юровских А.В. Расследование умышленного причинения тяжкого вреда здоровью, повлекшего по неосторожности смерть потерпевшего: диссертация на соискание учен. степени канд. юр. наук.: спец. 12.00.09 «Уголовный процесс, криминалистика и судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность» / Юровских Александр Валентинович; Государственное образовательное учреждение высшего профессионального образования «Сургутский государственный университет Ханты-Мансийского автономного округа» – Сургут, 2005. – 249 с.